

УДК 574.24

**Лавренюк А.В., вихованка ДВ Малої академії наук України****Наукові керівники: Домшина К.М., вчитель біології II категорії, керівник гуртка «Дендрологія з основами озеленення КПНЗ «Станція юних натуралістів Покровського району» Кривого Рогу; Яковенко З.М., вчитель біології вищої категорії, вчитель-методист КЗО «Криворізький обласний ліцей-інтернат для сільської молоді»****ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СТАРОВІКОВИХ ДЕРЕВ ДУБУ ЧЕРЕШЧАТОГО НА ТЕРИТОРІЇ КРИВОРІЗЖЯ ТА РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ**

Виразності та естетичної краси паркам та іншим об'єктам озеленення надають саме вікові деревні рослини – рослини, вік яких становить більше 100 років. Вони декоративні цілий рік в різноманітних садово-паркових насадженнях: поодиноких, рядових та біогрупах, де вони є домінантами і структурно твірними породами, що поєднують всі рослини в єдину композицію. Вікові дерева доцільно вважати національним надбанням, що потребує особливої турботи, догляду та збереження.

Заповідання потрібно для природних цілей, як об'єкту видового та генетичного різноманіття; для науково-дослідних цілей: вивчення біологічної стійкості та довговічності дерева дуба, його спадкових властивостей, а також для історико-етнографічних цілей.

На сьогоднішній день в парку «Веселі терни» нами виявлено 16 старовікових дерев дубу черешчатого. Вони характеризуються наступним чином: висота коливається від 20 м до 38 м, обхват стовбура від 69 до 154 м, наймолодше дерево 150 років, а найстарше – 380 років.

На тактичному рівні вважаємо доцільним проведення заходів щодо покращення фіто-санітарного стану дерев: лікування дупел, кори, обрізка сухих гілок. На нашу думку негайних заходів потребує дерево №13 і оперативних заходів потребують дерева під №2, №3, №4, №5, №7, №9, №10, №12, №15.

Після прийняття рішення щодо надання статусу ботанічної пам'ятки природи місцевого значення доцільно: встановлення відповідних інформаційних знаків, огороження дерев, упорядкування пристовбурної території.

В межах історичної частини парку культури та відпочинку імені Федора Мершавцева нами виявлено три місцезнаходження. Перше місцезнаходження локалізоване на північній околиці парку, поруч з колишнім спортивно-оздоровчим комплексом «Каскад». Друге місцезнаходження дислоковане в північно-західній частині парку, в районі розташування атлетично-розважальних атракціонів (Мотузковий парк). Третє місцезнаходження дислоковане в південній частині парку напроти Криворізького музичного училища.

За нашими розрахунками орієнтовний вік дерев дубу звичайного першої групи становить 195-255 років. Всі дерева характеризуються відмінними показниками життєвості, санітарного стану та декоративності. Особливо слід відзначити дерева під номером №15, 16, 17, які характеризуються найбільшим віком в насадженнях історичного центру Криворіжжя 215-255 років.

Друга група багатвікових дерев дубу звичайного (Мотузковий парк) нараховує приблизно 46 дерев, вік яких перевищує 71 рік і досягає 232 років. Ця локація була названа нами «Дубова куртина». Умовна третя група багатвікових дубів знаходиться біля річки Саксагань напроти Криворізького музичного училища.

Даний аналіз польових вишукувань показав, що в межах парку «Шахтарський» природно зростають вісім вікових дерев дубу черешчатого (*Quercus robur* L.). При цьому слід зазначити, що всі вони поширені в південно-західній частині парку, в одному секторі.

За розрахунками – орієнтовний вік вікових дерев дубу черешчатого парку «Шахтарський» коливається в межах від 150-180 років (Дуб № 7, 6, 5) до 180-200 років (Дуб № 8). Слід наголосити, що орієнтовний вік 2 дерев має значення 200–250 років, 2 дерев – 225–250 років.

Проведена оцінка життєвості вікових дерев дубу черешчатого парку «Шахтарський» показала, що дуби, ще не завершили свій період росту.

За розрахунками – орієнтовний вік вікових дерев дубу черешчатого досліджених ділянок: Храму Святої Великомучениці Катерини, парку біля шахти «Гвардійська», парку біля ДК шахти «Родина», дубу, розташованого біля КЗШ № 54, парку «Шахтарський» – коливається в межах від 100-160 (Дуб №1) до 185-264 років (Дуб №5).

Проведено дослідження, шляхом окомірного визначення декоративності старовікових дерев дубу черешчатого за шкалою О. Калініченко.

Підсумовуючи дані, що були отримані при дослідженнях, нам стало відомо: три дерева отримали 4 бали за шкалою О. Калініченко і опис «Достатня», два дерева – 5 балів і характеристику «Висока». Тому можемо сказати, що досліджені дуби є естетично привабливими, мають сформовану крону, відсутні сухі гілки.

Отже, можемо зробити висновок, що більшість дерев дубу черешчатого досліджених ділянок, ще не завершили період активного росту, мають високі бали життєвості, естетично і гармонійно розвинені в умовах зелених насаджень міста.

У цілому всі дерева багатовікового дубу черешчатого, що знаходяться у межах парку імені Федора Мершавцева, парку «Шахтарський», Храму Святої Великомучениці Катерини, парку біля шахти «Гвардійська», парку біля ДК шахти «Родина», дубу, території КЗШ № 54, парку «Шахтарський» є задовільним, у порівнянні з старовіковими дубами парку «Веселі терни», тому негайних заходів не потребують Також радимо надати статусу «Ботанічна пам'ятка Криворіжжя» деревам, які знаходяться у критичному стані та вік яких перевищує 170 років. Також формування пристовбурного кільця навколо дерева №7 («Дубова куртина»), оскільки дуб росте на території заасфальтованої доріжки, що заважає життєдіяльності коренів рослини.

Обов'язковою рекомендацією є проведення бесід з учнями загальноосвітніх шкіл щодо збереження та заповідання старовікових дерев, оскільки ситуація у деяких парках Криворіжжя є жахливою, виною цьому є людська недосвідченість і байдужість до стану навколишнього середовища.

### Список посилань

1. Алексеев В.А. Диагностика жизненного состояния деревьев и древостоев / В.А. Алексеев // Лесоведение. – 1989. – №4. – С.51-56.
2. Бельгард А.Л. Степное лесоведение / А.Л.Бельгард – М.: Лесная промышленность, 1971. – 336 с.
3. Боговая И.О., Теодоронский В.С. Озеленение населённых мест.– Москва: ВО Агропромиздат, 1990. – 198 с.
4. Виноградов Б.В. Основы ландшафтной экологии. – Москва.: ГЕОС, 1998. – 418 с.
5. Гродзинський М.Д. Основы ландшафтной экологии. – К.: Либідь, 1993. – 222 с.
6. Добровольский И.А. Озеленение Криворожского железорудного бассейна. / И.А. Добровольский // Бюлетень Главного ботанического госада. – 1976. – Вып.66. – С. 42-46.
7. Добровольский И.А. Старовікові дуби Львівщини // Вопросы степного лесоведения и лесной рекультивации земель: Сборник научных трудов. – Днепропетровск: ДГУ, 1986. – С.98-103.
8. Калініченко О. А. Декоративна дендрологія: Навч. Посіб. – К.: Вища шк., 2003. – 199с.: іл.
9. Котелова Н.В. Оценка декоративности деревьев и кустарников по сезонам года / Котелова Н.В., Виноградова О.Н. // Физиология и селекция растений и озеленение городов. – 1974. – Вып. 51. – С. 32-44.
10. Кучерявий В.П. Озеленення населених місць: Підручн. – Львів: Світ, 2005. – 456 с.
11. Определитель высших растений Украины / Доброчаева Д.Н., Котов Н.И., Прокудин Ю.Н. – Киев: Наук. Думка, 1987. – 546 с.

12. Природно-заповідний фонд Української РСР (реєстр-довідник заповідних об'єктів) / В.С. Одноралов, В.П. Давидюк, О.Б. Божко та ін.: за ред. М.А. Воїтвенського. – К.: Урожай, 1986. – 224 с.
13. Рубцов Л.И. Деревья и кустарники в ландшафтной архитектуре. – К.: Наукова думка, 1977. – 271 с.
14. Савосько В.М. Біометричні показники та екологічний стан дерев дубу черешчатого парку «Веселі Терни» / В.М. Савосько, Л.В. Глінська // Питання біоіндикації та екології. – Запоріжжя: Вип.18, №1. – с. 125-132.
15. Савосько В.М. Видовий склад та екоморфний спектр деревно-чагарникових насаджень парку «Веселі Терни» (м. Кривий Ріг) // Інтродукція рослин. – 2013. – №2. – С. 78-82.
16. Спіцаєв А.С. [Методичні рекомендації для виконання практичних та графічних робіт з дисциплін Озеленення населених місць і Ландшафтна архітектура] / А. Спіцаєв, Н. Ворошилова. – Сімферополь: Голос, 2011. – 126 с.
17. Черевченко Т.М. Ботанічні сади і дендропарки як об'єкти садово-паркового будівництва: минуле, сучасне, майбутнє / Т.М. Черевченко, С.К.Кузнецов // Львів: УДЛУ, 2001. – Вип. 115. – С.29-33.
18. Щепотьєв Ф.Л. Дендрология. – К.: Высшая школа, 1990. – 287 с.